

Waldemar Kowalski

Podkrakowska plebania schyłku XVII stulecia w świetle rozliczeń po śmierci jej gospodarza

Abstrakt: W tekście przedstawiono inwentarz powstały przed 24 września 1694 r. w wyniku realizacji rozliczeń, w tym kosztów pogrzebu, po śmierci ks. Kazimierza Wolfowicza, plebana w podkrakowskich Raclawicach, zmarłego najpewniej u schyłku 1693 r. lub w pierwszych tygodniach następnego roku. Pochodził on z rodziny majątnych mieszczan krakowskich. Publikowany tu rejestr zobowiązań znany jest wyłącznie z kopii. Wartość źródła wynika z wyjątkowego bogactwa informacji dotyczących środowiska zmarłego, to jest bliskich mu duchownych, służby oraz więzi łączących go z najbliższymi miastami: Krakowem i Miechowem. Rejestr obejmuje m.in. książki składające się na podręczną bibliotekę oraz sprzęty i narzędzia niezbędne na folwarku. W badaniach nad duchowieństwem Małopolski XV–XVIII w. sporadycznie tylko wykorzystywano źródła bliskie publikowanemu zakresowi szczegółowego opisu, pozwalające zrekonstruować środowisko społeczne oraz podstawy materialnego bytu księży.

Abstract: The article discusses the inventory that was compiled before 24 September 1694 as a result of the settlement of accounts, including those of the funeral, of the late Rev. Kazimierz Wolfowicz, rector of the parish of Raclawice near Cracow. He was born to a wealthy family of this city and died most probably at the end of 1693 or at the beginning of 1694. This source is unique in its richness of information concerning the social milieu of the Lesser Poland clergy that is their noble and clerical neighbours, manorial servants, and their contacts with the nearby towns, primarily with Cracow. The register lists the priest's books that must have been used at church on a daily basis and also sheds some light on the equipment of the manor. Rarely have such informative documents been employed in the studies in the Little Poland Church's history, and the article shows that further research in the field seems possible and promising.

Słowa kluczowe: rachunki, pogrzeby, plebania, księgozbiory, wczesnonowożytna Małopolska, Kraków

Key words: post-mortem inventories, funerals, rector's homestead, movables, early modern Lesser Poland, Cracow

Testamenty i pośmiertne inwentarze to jedne z najchętniej eksplorowanych źródeł czasów staropolskich. Wartość informacyjną tych przekazów dla poznania szeroko pojętej kultury materialnej i duchowej trudno przecenić. Przekonuje o tym dotychczasowy dorobek polskiej historiografii. Dysponujemy już, co prawda, znaczną liczbą edycji szlacheckich i mieszczańskich aktów ostatniej woli, lecz w przypadku zapisów duchowieństwa, w tym małopolskiego, takie edycje są relatywnie nieliczne¹. Poszerzają one naszą wiedzę o wspomnianej w tytule „plebanii”,

¹ Z ważniejszych i nowszych opracowań dotyczących testamentów, inwentarzy majątkowych duchowieństwa oraz ich krytycznych wydań wymienić należy: Urban W. 1992; Kowalski W. 2000; Urban W. 2000; Koczerska M. 2001; Główska D. 2004; Szymczak A, Szymczak J. 2004; Biskup R. 2010; Główska D. 2010; Wróbel E.E. 2010; Główska D. 2012; Wróbel E.E. 2015.

a więc o zamieszkujących wspólne gospodarstwo duchownych, ich bliskich, służbie domowej i kościelnej, a także o sąsiedzkich relacjach.

Przedstawiany tu przekaz ukazuje rozliczenia po zgonie ks. Kazimierza Wolfowicza, na które składają się koszty pogrzebu oraz dyspozycje testamentowe, choć akt taki pozostaje nieznany. W przeciwieństwie do testamentów, w których wydatki funeralne wzmiankowane są najwyżej ogólnie², prezentowany zapis nie szczędzi stosownych szczegółów. Wyjątkowo bogato udokumentowano też źródła finansowania tych zobowiązań.

Wspomniane walory, przemawiające za publikacją pośmiertnych rozliczeń zamykających żywot tego prezbitera, zmuszają jednak do wyjaśnienia pominiętych w dokumencie istotnych okoliczności. Ten dwunastostronicowy akt, będący kopią z bliżej nieznanej księgi wpisów, pozbawiony jest pełnej daty określającej jego ingrosowanie, jak również daty zgonu. Wolfowicz zmarł najpewniej z końcem 1693 r. lub w pierwszych tygodniach roku następnego. Konieczność uregulowania należności za rok 1693 względem jednego z gospodarzy wzmiankowana jest bowiem w dokumencie, zaś 10 marca 1694 r. odbyło się przed krakowskim oficjałem pierwsze przesłuchanie stron ubiegających się o wakujące oficjum i beneficjum³. Ze wstępu publikowanego tu oświadczenia wynika jednoznacznie, że egzekutor testamentu stawiał się przed biskupimi komisarzami, zapewne już po wywiązaniu się ze wszelkich wynikających stąd obowiązków, w piątek, 24 dnia nieokreślonego miesiąca. W 1694 r. pierwszy taki dzień wypadł dopiero we wrześniu⁴. Na tej podstawie powstanie publikowanego aktu oraz uwzględnionego w nim spisu przychodów i rozchodów datować można na czas od schyłku 1693 r. do końca lata 1694 r. Nadto jedynie nakreślony w rozliczeniu kontekst i wspomniane przesłuchanie w obecności oficjała dowodzą, że zmarły był plebanem w Raclawicach, wsi w powiecie ksiąskim województwa krakowskiego⁵, w dekanacie Książ Wielki archidiaconatu krakowskiego⁶. Wbrew ogólnemu zwyczajowi, przy nazwisku zmarłego księdza nie podano bowiem jakichkolwiek informacji odnośnie do urzędu i miejscowości, w której sprawował *cura animarum*. Więcej wiadomo natomiast o egzekutorze ostatniej woli Wolfowicza, według wszelkiego prawdopodobieństwa jego przyjacieli, księdzu Kazimierzu Dziulińskim⁷. Publikowane tu szczegółowe rozliczenie najprawdopodobniej przedstawił on do confirmacji notariuszom publicznym w kancelarii oficjała generalnego krakowskiego. Włączyli oni zeznanie, którego kopię publikujemy, nie do ksiąg oficjała, a do ich własnych rejestrów. Wykaz zobowiązań pośmiertnych najpewniej nie budził większych kontrowersji, toteż nie powodował skutków prawnych, które wymagałyby rozstrzygnięcia ordynariusza lub oficjała. Nie jest też testamentem, które to akty z mocy prawa bywały przedstawiane do akceptacji zwierzchnikowi diecezji lub jego oficjałom⁸. Wolno więc przyjąć, że owi *jurisconsultores*, wymienieni na wstępie aktu, to notariusze zatrudnieni w kancelarii ordynariusza i jego oficjała generalnego⁹. Prowadzili oni księgi swego urzędowania,

² Por. Klonder A. 2011; Główna D. 2012, s. 254.

³ AKMKr, A Off, sygn. 162, Akta oficjała Stanisława Szembeka, s. 108–110.

⁴ Wykluczyć bowiem należy wigilię Bożego Narodzenia, to jest kolejny taki dzień 1694 r.; Chronologia. 1957, s. 389.

⁵ Tak w Rejestr poborowy. 1959, s. 147–148. Por. Województwo. 2008, s. 276, gdzie informacja o przynależności do powiatu proszowickiego. Różnica wynika zapewne ze wskazania przynależności do powiatu sądownego w drugiej połowie XVI w., zaś powiat wymieniony w 1680 r. to powiat skarbowy. W oparciu o te publikacje zidentyfikowano też przynależność administracyjną pozostałych osad wymienionych w źródle, jednakże bez wskazywania źródeł informacji.

⁶ Litak S. 1996, s. 221.

⁷ Zob. tekst źródła, przypis 54.

⁸ Zagadnienie aprobaty biskupiej dla testamentów księży marginalnie tylko dotyczy poruszanych tu zagadnień. W świetle obowiązującego prawa sankcjonowała ona ważność ostatniej woli; Główna D. 1997, s. 204.

⁹ Szerzej o ich obowiązkach m.in. Wójcik W. 1956, s. 263; Hemperek P. 1974, s. 125–129, 144–146; Wójcik W. 1987, s. 127–128; Knapiek E. 2010, s. 98–109.

które były ich prywatną własnością¹⁰. Mamy więc najprawdopodobniej do czynienia z odpisem z takiej właśnie księgi. Hipotezę tę uprawdopodobnia brak wzoru analogicznego dokumentu w księdze formularzowej kancelarii ordynariusza krakowskiego, która w swym zasadniczym kształcie powstała za pasterzowania biskupa Piotra Gembickiego, to jest między 1642 a 1657 r.¹¹ Dowodzi ona, że ordynariusz (lub jego oficjał generalny) powoływali komisje do weryfikacji majątków beneficjalnych, m.in. w sytuacjach, gdy taki duchowny dzierżawca umierał nie sporządziwszy testamentu¹². Nie było to udziałem interesującego nas plebana Raclawic. Wstęp do inwentarza pozwala natomiast domniemywać, że z polecenia ówczesnego ordynariusza Jana Małachowskiego¹³, lub jego oficjała generalnego Stanisława Szembeka¹⁴, fungowała komisja, wyłoniona z grona notariuszy, której zadaniem była weryfikacja zasadności przedśmiertnych dyspozycji i kosztów poniesionych w związku z pogrzebem. W praktyce procedura ograniczała się zapewne do formalnej kontroli rozliczeń przedstawionych przez egzekutorów, takich jak Dziuliński, i confirmacji ich poczynań. Działalność tej komisji zdaje się nie być bez związku z relatywnie niewielką liczbą testamentów duchownych oraz świadectw egzekucji ich ostatniej woli w aktach biskupów i oficjałów. Rzecz wymaga szczegółowych badań. Z zachowanych ksiąg wpisów (czystopisów) oficjała generalnego i takich ksiąg terenowych oficjałów diecezji krakowskiej wynika bowiem, że o stosowną aprobatę władz diecezjalnych, a zatem zgodę z literą prawa w tym względzie, dbała zdecydowana mniejszość duchownych¹⁵.

Kazimierz Wolfowicz jest interesującym przypadkiem kariery kościelnej mieszczanina skutecznie starającego się o *panem bene merentium* na podkrakowskiej prowincji. Choć nie był w tym z pewnością odosobniony¹⁶, niewiele znamy takich siedemnastowiecznych awansów krakowian na wiejskie czy małomiasteczkowe beneficja. Wolfowicz rozpoczął karierę zawodową jako rektor szkoły mariackiej, gdzie zatrudniony był od roku 1672 do 11 czerwca 1681 r.¹⁷ W objęciu tego prestiżowego stanowiska z pewnością pomocna była przynależność do górnych warstw krakowskiego mieszczaństwa. Był on bowiem synem Jerzego, który w latach 1661–1674 wybierany był do ławy miejskiej Krakowa, a także wnukiem Andrzeja, znakomitego lekarza¹⁸. W roku 1672 uzyskał magisterium w lokalnej *alma mater*¹⁹. Jako doktor filozofii wspomniany został w księdze konsekrowanych w 1681 r. oraz pośmiertnie w aktach oficjała²⁰. Święcenia prezbiteratu otrzymał jeszcze, pracując w szkole, 2 marca 1681 r.²¹

Lata osiemdziesiąte i początek dziewięćdziesiątych, okres pasterzowania Wolfowicza w Raclawicach, to w miarę spokojne czasy stabilizacji po szwedzkim „potopie” i następującej po nim wojnie domowej. Była to dekada urodzaju i taniego zboża na rynku regionalnym Krakowa²².

¹⁰ Wyczawski H.E. 1989, s. 253.

¹¹ BJ, rkps 69; Wyczawski H.E. 1957.

¹² BJ, rkps 69, k. 92v–93r, 122r, 140v.

¹³ Kumor B.S. 1998, s. 525–526.

¹⁴ Śmigiel K. 2013, kol. 35.

¹⁵ Elżbieta Elena Wróbel słusznie zwraca uwagę, że aprobaty ta niekoniecznie pociągała za sobą sporządzenie kopii w księdze wpisów; Wróbel E.E. 2010, s. 10–11. Już w XVI w. dość często poprzestawano bowiem na stwierdzeniu, że dokument taki został przedstawiony ordynariuszowi lub oficjałowi. Ważna jest jednak w tym kontekście obserwacja, że w kancelarii biskupów krakowskich nie wszystkie wpisy przenoszone były z protokołu do indukty, a ich dobór pozostaje niejasny; Kracik J. 1977, s. 482.

¹⁶ Por. Urban W. 1994.

¹⁷ Krukowski J. 1993, s. 46 oraz tabela cz. 2 (s. nlb.).

¹⁸ Krukowski J. 1993, tabela; Stabrawa A. 2007, s. 74–75; Noga Z. 2008, nr 680.

¹⁹ Krukowski J. 1993, tabela.

²⁰ AKMKr, L Ord, sygn. 5, k. 114v, 116v; AKMKr, A Off, sygn. 162, s. 120: Mercurij XIII Martij. Institutio ad ecclesiam in Raclawice. Nie wspomniano go natomiast w: Statuta. 1849.

²¹ Krukowski J. 1993, tabela.

²² Miodunka P. 2016, s. 18.

Według rejestracji z 1680 r. parafia z drewnianym kościołem pw. św. Piotra i Pawła obejmowała dziewięć osad: Głupców (Głubczów), Górę, Janowice, Kłoniów, Kościejów, Markocice (Marchocice), Miroszów, Raclawice, Zdziemierzycze²³. Liczbę ludności w owym czasie możemy przybliżyć tylko na podstawie źródeł chronologicznie dość odległych. W 1662 r. pogrłowne opłaciło tam 1027 podatników²⁴. W 1731 r. odnotowano nadto „Zakościele cum adiacentis”, zaś do spowiedzi wielkanocnej przystąpiło w tym roku ponad cztery tysiące parafian²⁵. Wolno ostrożnie założyć, że w osiemdziesiątych latach liczba wiernych w parafii Raclawice to średnia tych dwu rejestracji, czyli być może ponad dwa tysiące osób. O płynących stąd dochodach otrzymywanych „prawem stuly” można powiedzieć tylko tyle, że były istotnym wsparciem zapewne głównie dla wikarego²⁶. Analizowane źródło wskazuje, że w parafii przebywał jeden taki duchowny.

Prawo prebenty na raclawicką plebanię posiadała lokalna szlachta i norbertanki zwierzynieckie. Choć z prawa tego wymienieni kolatorzy winni byli korzystać naprzemiennie, w 1694 r. obie strony przedstawiły własnych kandydatów²⁷. Nie wiemy, kto protegował Wolfowicza. Wiadomo natomiast, iż w owych czasach norbertanki troszczyły się o rozwój swej duchowości. Nie było im więc zapewne obojętne, kto dba o zbawienie dusz ich poddanych²⁸.

Zasadniczym zabezpieczeniem podstaw materialnego bytu było, jak zawsze, gospodarstwo plebańskie. Wiemy o nim tylko tyle, że składały się nań dwa łany pola oraz liczne mniejsze nadziały ziemi. Łan może tu jednak oznaczać niekoniecznie jednostkę mierniczą; często bowiem w owym czasie określano tak jednostkę gospodarczą²⁹. Zważywszy na tak trudną do interpretacji informację o wielkości areалу plebańskiego, z daleko posuniętą ostrożnością przyjąć można dość dużą wydajność z łana, być może nawet ponad 40 kop³⁰. Plon owego roku to 150 éwiertni i 2 éwierci oziminy oraz 49 éwiertni i 1 éwierć zbóż jarych³¹; z jednej kopy uzyskano by więc po omłocie około 4 korce, a to oznacza relatywnie wysoki wynik³². Sumując fragmentaryczne, siłą rzeczy, uwagi, podkreślić należy ograniczoną możliwość oceny i reprezentatywność tak przybliżonej produkcji zbożowej. Wsparciem, jak czytamy w protokole powizytacyjnym, były tu dziesięciny folwarczne i kmiecie ze wszystkich wsi w raclawickim okręgu parafialnym³³. Takich informacji autor inwentarza, niestety, poskąpił. Sugeruje on wyraźnie, że według przyjętych dziś, dobrze argumentowanych źródłowo kryteriów poziom życia plebana Raclawic wypadaloby ocenić raczej jako „wystarczający” niż „dostatni”. Kryteria te ustalone zostały poprzez ogląd „świata posiadanych rzeczy”³⁴. Przy czym trzeba zastrzec, że w raclawickim rejestrze nie uwzględniono wielu mobiliiów, których moglibyśmy się spo-

²³ Rejestr poborowy. 1959, s. 147–148.

²⁴ AGAD, ASK, dz. I, sygn. 68, s. 146–147.

²⁵ AKMKr, AV, sygn. 23, s. 961.

²⁶ Por. Kracik J. 2011, s. 137–147.

²⁷ AKMKr, A Off, sygn. 162, s. 108–110, 120–121; Kramarska-Anyszek K. 1977, s. 66, 98.

²⁸ Kramarska-Anyszek K. 1977, s. 90–91; Kaczor-Scheitler K. 2016.

²⁹ Przegląd opinii względem znaczenia terminu „łan” zob. Kamler M. 1971, s. 177–178; Dunin-Wąsowicz A. 1994, s. 22–25. Marcin Kamler zauważył że „wielokrotnie już stwierdzano ogromne rozbieżności w wielkości łanów, nawet w sąsiednich wsiach” (Kamler M. 1971, s. 178).

³⁰ Wobec braku badań nad gospodarstwem plebańskim w archidiaconacie krakowskim wiarygodna ocena tych zagadnień na podstawie prezentowanego źródła musi pozostać wielce ograniczona. Por. Głowka D. 1991, s. 50–52, 168; Dunin-Wąsowicz A. 1994, s. 99–103; Kowalski W. 1998, s. 30–31, 147–148.

³¹ Jest to obrachunek według miary krakowskiej, w której 1 éwiertnia równała się 3 korcom, czyli 12 éwierciom; Lustracja. 2005, s. xxxiii. Autor inwentarza błędnie podsumował w tabeli widniejące w niej liczby wymłóconych zbóż.

³² Por. Głowka D. 1991, s. 170; Muszyńska J. 1991, s. 54.

³³ AKMKr, AV, sygn. 23, s. 958–959. W tym względzie stan z 1731 r. dość wiernie oddawać powinien uposażenie w XVII w.

³⁴ Głowka D. 2004, s. 197–228.

dziewać (np. jeśli zawierzyć publikowanemu rejestrowi, wyjątkowo skromnie wyglądałoby wyposażenie domu³⁵). Nie wydaje się, aby jedynym powodem tego był, przynajmniej formalny, podział masy spadkowej na rzeczy prywatne duchownego i przynależne beneficjum. Te zwyczajowo przejmował następca na probostwie i nie podlegały one dystrybucji między bliższych. Nawet jednak uwzględniając powszechną naówczas niepewność i zmienność materialnego położenia na skutek m.in. klęsk elementarnych, „wystarczający” poziom życia to nie warunki „skromne”. Poziom „dostatni” gwarantowały w diecezji krakowskiej bogate beneficja w królewskich i w centrach kluczy dóbr biskupich, jak Bodzentyn czy Ilża. Objęcie takiej bogatej parafii warunkowane było posiadaniem stosownych koneksji, których Wolfowicz zapewne nie miał³⁶.

Orbis Polonus plebana w Raclawicach to świat między Miechowem, Książem Wielkim, Działoszycami, Skalmierzem i oczywiście Krakowem. W podobnym lokalnym kręgu, wyznaczanym obowiązkami kapłańskimi i towarzyskimi, musiało toczyć się życie wszystkich beneficjentów Małopolski³⁷. Z nieznanых powodów żywot Kazimierza Wolfowicza najpewniej dobiegł kresu w Krakowie, zapewne w szpitalu św. Rocha, jak wnioskować można ze wzmianki o pozostawionych tam jego rzeczach. Jest bowiem mało prawdopodobne, aby wspomniane mobilia zostawił tam jako prebendarz przyszpitalnej kaplicy. W źródle wspomniano bliżej nieznaną gospodynię z Łobzowa, „która w powietrze nieboszczyka prowidowała”. Informacja o niedatowanej epidemii nie jest jednak wystarczającą przesłanką, aby łączyć ją ze śmiercią Wolfowicza³⁸.

Publikowane źródło pokazuje, jak wybór stanu kapłańskiego oraz nawet nieszczególnie dochodowe beneficjum równało plebejuszy ze szlachtą, narzucając właściwy tej grupie styl życia. Plebania — dwór oraz kościół — to centrum lokalnego świata gospodarza beneficjalnego majątku, pasterza swych owiec³⁹. *Cura animarum* reprezentowana jest w rejestrze przez prywatny księgozbiór. Jest on skromny, jeśli brać za kryterium liczbę woluminów, dobierany głównie pod względem ich praktycznej przydatności. Składają się nań przede wszystkim dzieła pomocne w duszpasterstwie. Wolfowicz nie był autorem drukowanych tekstów, nawet panegiryków, lecz z pewnością musiał je głosić, szczególnie podczas pogrzebów (mógł wspierać się wtedy m.in. *Oratorem politycznym*, zbiorem okolicznościowych mów wspomnianym w inwentarzu)⁴⁰. Śmierć była „zjawiskiem zwykłym, familiarnym, powszednim”⁴¹, okazją do odnowienia towarzyskich więzów; stąd też goście, „którzy wizytowali ciało nieboszczykowskie przez niedziel trzy i podczas pogrzebu”⁴². Odwiedziny takie były sąsiedzkim rytuałem, zaś okolicznych księży mobilizowano doń kurendą. Przypominano w niej, że obowiązkiem odwiedzającego jest m.in. sprawdzenie, „czy tą duszę swojej et mobilia dyspo-

³⁵ W pochodzących z XVII–XVIII w. opisach majątków i domostw meble wyliczone są niekonsekwentnie: pośród mobiliów lub jako część majątku nieruchomego; Dumanowski J. 2006, s. 46–47; Pielas J. 2010, s. 43–44; Pielas J. 2013, s. 302–303; Pielas J. 2019, s. 66, 67.

³⁶ Jan Kracik (Kracik J. 2011, s. 139, 147 i passim) wspomina uposażenia wikariuszy wyższe niż niektóre dochody beneficjalne plebanów.

³⁷ Por. Wyźga M. 2019, szczególnie s. 365–404.

³⁸ Andrzej Karpiński sugeruje, że między 1689 a 1693 r. stolica wolna była od zarazy (Karpiński A. 2000, s. 315). Brak też informacji o zarazie w 1693 r. w pracy Jana Kracika (Kracik J. 1991). Wynikałoby z tego, że w ogólnie dość spokojnych czasach z zapłatą za opiekę zwlekano aż pięć lat, co wydaje się raczej nie do przyjęcia. Trudno jednak definitywnie wykluczyć, że ofiara dla mieszkanki Łobzowa płynęła wyłącznie z wdzięcznej pamięci o doglądaniu chorego Wolfowicza podczas moru np. w 1688 r.

³⁹ Por. Kowalski P. 2000; Bogucka M. 2008, s. 68.

⁴⁰ AKKKr, sygn. Inv. P 21, Inwentarze majątkowe różnych osób, k. 5v.

⁴¹ Bogucka M. 2016, s. 82.

⁴² AKKKr, sygn. Inv. P 21, Inwentarze majątkowe różnych osób, k. 4v.

zycyją *expiravit*⁴³. Źródło wskazuje na duchowy, ale także materialny aspekt takich odwiedzin. Dowiadujemy się bowiem m.in., że nie oszczędzano wtedy owsa. Tymczasowy zarządca beneficjum, zapewne wspomniany w rozliczeniu ks. Jan Rudzki, wyraźnie różnił się więc w tym względzie od Molierowego Harpagona, który podkraślał paszę własnym koniom⁴⁴.

Podstawę wydania oparto na rękopisie złożonym z sześciu foliowanych kart o wymiarach 205×324 mm⁴⁵. Nie są znane jakiegokolwiek jego kopie. Tekst naniesiony został kaligraficzną kancelareską⁴⁶.

Edycję przygotowano według obowiązujących zasad⁴⁷. W przypisach pominięto wszystkie osoby skądinąd nieznanne, nie odnotowując tego. Dla objaśnienia terminów staropolskich wykorzystano przede wszystkim: *Słownik polszczyzny XVI wieku*⁴⁸, *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku*⁴⁹, *Edycję elektroniczną Słownika wileńskiego*⁵⁰ oraz *Wielki Słownik Języka Polskiego PAN*⁵¹, a także *Słownik ubiorów*⁵². Ingerencja wydawcy w tekst źródła to niewielkie zmiany interpunkcji; ujednolicono nadto stosowanie następujących skrótów: jmc — jegomość, jejmość; numero — nro, p. — pan, pani; par. — parafia, pow. — powiat, rndus — reverendus, woj. — województwo. Starano się możliwie wiernie oddać układ źródła, przede wszystkim jego części tabelarycznej.

ANEKS

Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Inwentarze majątkowe różnych osób, sygn. Inv. P 21, k. 1r–6v.

k. 1r

Die veneris vigesima quarta, mense et anno quibus supra, Cracoviæ, in collegio dominorum jurisconsultorum actum

In termino hodierno ex dilatione et conservatione termini in anteriori audientia connotato provenienti coram nobis commissariis infrascriptis a suprascripto Perillustri et Reverendissimo Domino delegante deputatis comparens personaliter illustris et admodum rndus Casimirus Dziuliński⁵³, testamenti admodum rndi olim Casimiri Wolfowicz executor, testamentum, codicillos, inventarium, registra, quietationes in anteriori termino iam alias producta reproduxit et ut supra verificari postulavit. Et nos commissarii infrascripti, verificando registra perceptorum et expensorum per suprascriptum dominum executorem testatoris productorum, eosdem executores in massa pecuniaria pro rebus variis utpote frumentis, pecudibus et cæteris dividitis percepisse adinvenimus.

⁴³ Tak ujęto tę powinność we wzorze pisma „o śmierci pewnego plebana” inserowanego w 1742 r. do suplementu przywołanej już księgi formularzowej; BJ, rkps 69, k. nlb.

⁴⁴ Por. Tazbir J. 1986, s. 280. O zwyczajach tych szerzej Bystron J.S. 1976, s. 99–100.

⁴⁵ Perzanowska A. 2003, s. 8–9.

⁴⁶ Słowiński J. 1992, s. 104–116.

⁴⁷ Instrukcja. 1953.

⁴⁸ <http://spxvi.edu.pl/>

⁴⁹ <https://sxvii.pl/#>

⁵⁰ <https://eswil.ijp.pan.pl/>

⁵¹ <https://wsjp.pl/>

⁵² Turnau I. 1999.

⁵³ Kazimierz Jan Dziuliński, ukończył studia na Akademii Krakowskiej z tytułem doktora filozofii w 1668 r., pleban w Słaboszowie od 1676 r. i od 1693 r. w Książu Małym, zm. w 1701 r.; Statuta. 1849, s. 335, 337; Wiśniewski J. 1917, s. 88.

Primario	
Czerwonych złotych ⁵⁴ in specie cztery	53/10
W dobrej monecie biały srebrny 45-10	49/29
Za pszenice korcy 10 od p. Krokońskiego	120
Za prosa korcy 22 skalbmierskiej miary	132
Długu od jmci p. Siemońskiego ⁵⁵	60
Za wóz kowany	24
Za siedmioro gęsi starych	7
Za zboże od Jakuba Kozła	900
Za sześcioro świni nazimków ⁵⁶	8
Za sześcioro cieląt po fl. 5	30
<i>k. Iv</i>	
Za klac gniadą fl.	30
Za klac drugą jarosławską	50
Za konia starego taler ⁵⁷ bity	6/24
Za wózek nakryty	90
Za parę starych wołów	44
Za dwóch cielców	26
Za czapkę zażywaną	20
Za sutannę kałamakową	34
Za cielca od Jarosza	15
Za drugiego	15
Za pięć łyżek srebrnych	30
Za żywoty świętych ⁵⁸	10
Za siedemdziesiąt sztuk drzewa tartego	100
Długu przekazanego od jegomościów panów Tworzyańskich ⁵⁹ , który chłop	
Kłoczek płacił	240
Od jmci ks. Humieńskiego ⁶⁰ ad rationem quarta partis anni gratiae ⁶¹	100
Summa totalis facit fl.	2194/20 ⁶²

⁵⁴ Według uchwały sejmu 1676 r. czerwony złoty (dukat) liczył 2 talary, to jest 12 złotych polskich. W latach 1693–1694 w aglomeracji krakowskiej dukat przeliczano na 420 gr, to jest 14 złp.; Tomaszewski E. 1934, s. 23 wstępu oraz s. 3 w części *Tablice statystyczne*. Zbigniew Żabiński jako równowartość dukata w latach 1691–1700 przyjmuje 414 gr, to jest 13/24 złp (Żabiński Z. 1981, s. 124–125, 128). Jest to bliższe równowartości wskazanej w źródle, to jest 13/10 złp. Jego autor wymienia sumy na ogół w złotych polskich (floreinach), chyba że zaznaczono inaczej.

⁵⁵ Być może Samuel Siemoński, właściciel działu w Wysokim, par. Kanina, w pow. sądecko-czchowski woj. krakowskiego; Rejestr poborowy. 1959, s. 208.

⁵⁶ Nazimiec lub nazimek, młode prosię lub cielę zostawione do hodowli na zimę.

⁵⁷ Zob. przypis 54.

⁵⁸ Według wszelkiego prawdopodobieństwa mowa tu o *Żywotach świętych Starego i Nowego Zakonu* Piotra Skargi (pierwodruk w 1579 r., a następnie liczne wznowienia); Borkowska U. 1975, s. 481–483; Witkowska A., Nastalska J. 2007, s. 162–165.

⁵⁹ W 1680 r. Barbara Tworzyńska, żona Jana, dzierżawiła Pieczenięgi, wieś królewską w par. Wrocimowice, w pow. proszowickim; Rejestr poborowy. 1959, s. 112.

⁶⁰ Być może Stanisław Humieński, kanonik kaznodzieja skalbmierski przed 1702 r.; Szczepaniak J. 2008a, s. 64.

⁶¹ *Annus gratiae* to przywilej, na podstawie którego spadkobiercy beneficjanta pobierali po jego śmierci dochody z beneficjum, najczęściej przez rok; Krukowski J. 1995.

⁶² Faktyczna suma to 2195/3 złp.

Expensas vero tam quoad legata, quam etiam pro variis necessitatibus infrascripto ordine connotatas exposuisse deduxerunt.

Primo Na trycesimy ⁶³ do klasztorów w Krakowie	30
Za płótno na koszulę śmiertelną ⁶⁴ i od urobienia	4/18
Za ćwieki i szkot ⁶⁵ na trumnę i od obicia jej	25
Za trumnę, którą pomalowano było w Skal[bmierzu ^a] ⁶⁶	10
Za ryby świeże na pogrzeb	66
Za świece na pogrzeb	52
Za wanienkę ryb słonych	28
Za wyziny ⁶⁷ funtów dziesięć	12
Za półtory kopy śledzi	13/15

k. 2r

Za korzenie na pogrzeb	36
Za półkamienia stokfisu ⁶⁸	5
Za beczkę wina na pogrzeb	186
Za półsiódma garca ⁶⁹ wina, które się brało dla gości przed pogrzebem	38/15
Na strawę woźnicy i chłopom, co po rzeczy jeździli do pogrzebu służące	3/15
Za cybulę, pietruszkę, chrzan	1/18
Za dziewięć kwart oleju w Krakowie na pogrzeb	5/12
Za garniec octu winnego i za flaszę nań	3/15
Za pudło łubowe ⁷⁰ na korzenie	0/15
Za kadzidło, spilki ⁷¹ , ćwieczki ⁷²	2/9
Jmci panu Balforowi, co rewidował rzeczy nieboszczykowskie u św. Rocha ⁷³ , taler bity	6/24
Za półgarca wina dla tegoż	3
Immediate przed samym porzebem wydało się na różne potrzeby i drobiazgi w Krakowie	15
Za msze święte kapłanom podczas pogrzebu	132
Jmci panie Wolfowiczównie, siostrze nieboszczykowskiej	46
Za dwa achtela ⁷⁴ piwa miechowskiego ⁷⁵	20

⁶³ To jest msze żałobne odprawiane w trzydziesty dzień po śmierci.

⁶⁴ Czechel lub koszula śmiertelna, w którą ubierano zwłoki.

⁶⁵ Zapewne czarne sukno z wełny koziej lub owczej służące do obicia trumny, lekka tkanina półwełniana z lnianą lub bawełnianą osnową; por. Chrościcki J.A. 1974, s. 220–221; Bystron J.S. 1976, s. 102–103; Turnau I. 1999, s. 282.

⁶⁶ Skalbmierz, miasto w pow. proszowickim woj. krakowskiego.

⁶⁷ Wyzina to gatunek jesiotra.

⁶⁸ Stokfisz lub sztokfisz, ryba z gatunku dorszowatych, oczyszczona i wysuszona. Kamień to jednostka wagi równa około 12 kg; Szymański J. 1983, s. 179.

⁶⁹ Garniec, zapewne krakowski, jako miara płynów równy 3,2–3,3 l; Szymański J. 1983, s. 176. Według nasypnej miary krakowskiej garniec równy był 2,75 l; Lustracja. 2005, s. xxxiii.

⁷⁰ Łub, tu: cienko ciosane drewno.

⁷¹ Zapewne szpilki lub gwoździe.

⁷² Świece.

⁷³ Szpital i kaplica św. Rocha w Krakowie; Bednarczyk G. 2017, s. 55–56.

⁷⁴ Achtel, czyli antałek, liczył 9 garnców; Szymański J. 1983, s. 176.

⁷⁵ Miechów, miasto w pow. ksiąskim woj. krakowskiego.

Za achtel piwa miechowskiego przed pogrzebem	10
Ks. Walentemu zatrzymanych suche dni ⁷⁶ dwoje, wikaremu raclawskiemu	50
Kowalowi kościejowskiemu ⁷⁷ za robotę	15
Latus facit fl.	821/6
Panu Matyjaszowi, arendarzowi przymęczańskiemu ⁷⁸ , co brał u niego nieboszczyk różnymi czasy piwo, gorzałkę i co się teraz brało przed pogrzebem	149/10
Gospodarzowi z kamienicy jegomości pana Zacherle ⁷⁹ , co był zadał na proso nieboszczykowi taler bity ⁸⁰	6/24
Cieśli raclawskiemu Józefowi od przestawiania obory i od pobijania dachu	8
<i>k. 2v</i>	
Kuśnierzowi raclawskiemu od roboty nieboszczyk[owskiej ^a]	4/6
Kurzywilkowi rzeźnikowi długu	3
Ks. Piotrowi, mansjonarzowi od P[anny ^a] M[aryje ^a] ⁸¹ na obliży za nieboszczyka	7
Ad rationem długu nieboszczykowskiego Kielnickiemu do szkoły	50
Kucharce jmcj pani Szulcowej, co jeść gotowała na pogrzebie	1
Na półgarca wina do kościoła raclawskiego	3
Jura cancellaria od approbacyjej testamentu talerów bitych dwa	13/10
Ks. Cyryłowi, zakrystianowi miechowskiemu ⁸² długu fl.	50
Gajowym Marchockim za drzewa różne	15
Chłopcu nieboszczykowskiemu na podsycie botów	1/15
P. Kanieckiemu, słudze nieboszczykowskiemu	30
Organiście raclawskiemu suche dni	6
Kantorowi suche dni	3
Tymże szkolnym dzwonnego i pogrzebu	10
Marcinowi, woźnicy nieboszczykowskiemu	10
Pastusze nieboszczykowskiemu na suknię za przeszły rok	7
Temuż za 13 łokci płótna zgrzebnego	1/9
Kowalowi raclawskiemu za robotę	12
Puhaczowi, gospodarzowi zasług pro anno 1693	23
Puchale, gajowemu do Parszywki ⁸³ za dęby	20
Latus facit	434/14

⁷⁶ Suche dni lub dni kwartalne obchodzone regularnie po pierwszej niedzieli wielkiego postu, Zesłaniu Ducha Świętego, Podwyższeniu Krzyża i po dniu św. Łucji; tu ofiara za odprawiane wtedy nabożeństwa; Schenk W. 1995.

⁷⁷ Kościejów, wieś w par. Raclawice.

⁷⁸ Przymęczański (Przemeczany), wieś w par. Zielonice, pow. proszowski.

⁷⁹ Zacherlowie posiadali kamienicę przy krakowskim Rynku. W owym czasie dom był własnością Jana, ławnika krakowskiego; Follprecht K. 2001, s. 46; Noga Z. 2008, nr 712.

⁸⁰ Zob. przypis 54.

⁸¹ Kościół pw. NMP na krakowskim rynku; Piwowarczyk E. 2000.

⁸² Być może Cyryl Lenarski, w 1713 r. proboszcz filialnego kościoła miechowitów w Suminie w Ziemi Dobrzyńskiej; Pęckowski Z. 2019, s. 166, 227.

⁸³ Nazwa ta określa obecnie szczyt we wschodniej części Pasma Koskowej Góry w Beskidzie Makowskim. Być może w XVII w. była to również osada.

Za półczwarta garca wina u jmci Paniej Umańskiej	17/15
Jmci p. Bryknerowi do apteki ⁸⁴	112
P. Kwapińskiemu do apteki ⁸⁵	
Jmci ks. Styrkowskiemu ⁸⁶ długu	150
Bartnickiej na wykupienie łyżki jej srebrny, którą zastawiła była w Winie ^b na potrzebę nieboszczykowską	10
Panu Michałowi Wolfowiczowi legati	110
Będąc w Krakowie in causa testatoris strawiłem z końmi i sam samotrzeć	20
<i>k. 3r</i>	
Od taksowania łyżek i sukien	0/24
Stachowi chałupnikowi za robotę	7
Wojciechowi Wieczerszale za robotę	8
Krzysztofowi zagrodnikowi za robotę	5
Gospodyniej Annie Gackowej myta zatrzymanego	4
Dziewce Zofiej Woźniance myta zatrzymanego	2
Obertusowi do Działoszy ⁸⁷ za wino długu	6
Jegomości ks. Marcinowi Grzywalskiemu deservita mercedis	100
Za bytnością powtórnią w Krakowie ztrawiłem	20
Jmci P. patronowi, co sprawy nieboszczykowskiej w sądach Książęca	13/18
Jegomości defendował, talerów bitych dwa	
Pannie Unterownie ⁸⁸ ad rationem legati	30
Pastusze za suknią na ten rok	
Latus facit	651/1 ⁸⁹
Jmć ks. Rudzki ⁹⁰ expendit na różne expensa nieboszczykowskie dał rationem, jako jest registr jego, ze złotych	157/18 ^{90/3}
Anniwersarz ⁹¹ nieboszczykowski ze wszystkim	200
Jejności p. Szulcowej intuitu legati	30
Gospodyni z Łobzowa ⁹² , która w powietrze nieboszczyka przewidowała	3
Za pozew na księży komendarzów ratione quarta partis anni gratiæ	1/15
Egzekutorowi, co te pozwy oddawał dwa razy	1
Za terażniejszą bytnością strawiłem	20

⁸⁴ Apteka przy ul. Szczepańskiej w Krakowie Krescentego Wawrzyńca Bryknera; Stabrawa A. 2007, s. 70–74.

⁸⁵ Apteka Jacentego Kwapińskiego w kamienicy Pod Murzynami na rogu ul. Floriańskiej i Pl. Mariackiego; Komorowski W. 2000; Stabrawa A. 2000.

⁸⁶ Zapewne zm. w 1714 r. Adam Styrkowski, kanonik kolegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie, pleban w par. pw. św. Jakuba na Kazimierzu oraz prepozyt kościoła pw. św. Anny w Krakowie; Szczepaniak J. 2008a, s. 106–107; Szczepaniak J. 2008b, s. 78–79.

⁸⁷ Działoszyce, miasto w pow. proszowickim woj. krakowskiego.

⁸⁸ Być może urodzona w 1655 r. w rodzinie krakowskich mieszczan szkockiego pochodzenia Zuzanna Hunter; Kowalski W. 2014, s. 269.

⁸⁹ Faktycznie 627/25 złp.

⁹⁰ Jan Rudzki, prepozyt kapituły kolegiackiej Wszystkich Świętych w Krakowie w latach 1669–1711; Szczepaniak J. 2008a, s. 81; Szczepaniak J. 2008b, s. 105.

⁹¹ Nabożeństwo żałobne w rocznicę śmierci.

⁹² Łobzów, wieś w krakowskiej par. św. Szczepana.

P. patronowi, co sprawe promował, tynfy trzy	3/9
Za innotescentiales ⁹³ contra interessatos	1
Egzekutorowi, co kopie rozniósł	1/15
Latus facit	418/27 ² / ₃
Summa integralis fl.	2325/18 ² / ₃ ⁹⁴

k. 3v.

Quibus expensis consideratis ad perceptionem frumentorum tam hiemalium, quam æstivalium descendimus, et eadem frummenta in manipulis reperta et post extriturata calculavimus.

Primario

	Kopy	Snopy
Żyta kop	46	50
Pszenice kop	46	
Jęczmienia	20	15
Oziminej wszytkiej kop	113	5
Jarzyna		
Grochu kop	6	50
Owsa kop	18	30
Prosa kop	10	20
Jarzyny wszytkiej kop	35	40
Zboża wszytkiego, tak oziminy, jako też i jarzyny kop	148	45

Wymłot tego zboża^c

	Ćwiertni	Korce	Ćwierci
Żyta ćwiertni	67	1	1
Pszenice	49	1	
Jęczmienia	32	1	1
Oziminej wszytkiej	149		2
Dico ćwiertni sto czterdzieści dziewięć, ćwierci dwie			
Grochu	5	2	2
Owsa	32	1	1
Prosa	10	2	1
Jarzyny wszytkiej	50		3
Dico ćwiertni pięćdziesiąt, ćwierci trzy			
Zboża tak ozimego, jako jarego	199	1	1
Dico sto dziewięćdziesiąt dziewięć ćwiertni, korzec jeden, ćwierć jedna			

Uwaga: W tabeli błędne podsumowania. Wymłot oziminy to faktycznie 150 ćwiertni i 2 ćwierci, zaś zbóż jarych to 49 ćwiertni, 3 korce i 1 ćwierć.

⁹³ Littera innotescentiales — zawiadomienie, wezwanie, pozew, pismo okrężne.

⁹⁴ Faktycznie 2302/12 złp.

k. 4r

Rozchód tego zboża et primo żyta	Ćwiertni	Korcy
Duncowi za robotę	2	
Arendarzowi w Przymecanach w lutym	3	
Organiście raławskiemu		1
Kwestarzowi od piaristów ⁹⁵ elemosiny		1
Kucharzowi za pracę		1
Kozłowi na chleb, co zboże kupował, żeby był targu nie zrzucił	1	
Dico ćwiertni siedm, żyta wszytkiego wyszło ćwiertni	7	
Pszenice Kanieckiemu iuxta ordinationem nieboszczy[ka ^a]	1	
Trynitarzowi do klasztoru na obliży ⁹⁶	1	
Facit ćwiertni dwie	2	

Jęczmienia	Ćwiertni	Korcy	Ćwierci
Ks. Walentemu	1		
Organiście	1		
Kanieckiemu	1		
Wysiano	3	2	
Trynitarzowi		1	
Karmelicie od Ś. Michała ⁹⁷		1	
Dominikanowi do Opatowca ⁹⁸		1	
Augustynianowi ⁹⁹		2	
Żydowi raławskiemu za gorzałkę	1		
Dziadom, co pilnowali ciała		1	
Dla czeladzi na krupy		1	
Stanisławowi			1
Wojtkowi			1
Kuśnierzowi raławskiemu			1
Bednarzowi			1
Szkołnym dzwonnego		1	
Dziadowi, co pilnował młócki			1
Wszytkiego jęczmienia ćwiertni	10	2	1

⁹⁵ Być może z krakowskiego klasztoru pijarów, który założono w 1664 r.; Bogdziewicz H. 2011, kol. 573.

⁹⁶ Zobowiązania mszalne złączone zapewne z istniejącym od 1688 r. klasztorem trynitarzy w Krakowie; Ziemann E. 2013, kol. 1094.

⁹⁷ Erygowany w 1611 r. klasztor św. Michała i Józefa w Krakowie zakonu karmelitów bosych; Wanat B.J. 1979, s. 190–192.

⁹⁸ Klasztor dominikanów w Opatowcu ufundowany w 1283 r.; Kłoczowski J. 2008, s. 114.

⁹⁹ Według wszelkiego prawdopodobieństwa zakonnik klasztoru augustianów na krakowskim Kazimierzu, który to klasztor ufundowano zapewne 1342 a.q.; Krasnowolska M. 1976, s. 23.

k. 4v

Rozchód grochu	Ćwiertni	Korcy	Ćwierci
Ks. Walentemu		1	
P. Piotrowi cyrulikowi do Krakowa		1	
Dunczowi gospodarzowi		1	
Wysiano	1	2	1½
Kucharzom za robotę			1
Stanisławowi			1
Wojtkowi			1
Kowalowi kościejowskiemu		2	
Szkołnym raclawskim dzwonnego		1	
Szkołnym słaboszowskim		1	
Kuśnierzowi raclawskiemu			1
Stawiarzowi, co ślamował sadzawkę			1
Dla czeladzi		1	
Dziadowi, co pilnował młocki			1
Wszystkiego grochu	4	2	3½
Dico cztery ćwiertnie, korcy dwa, ćwierci trzy i pół			

Rozchód owsa	Ćwiertni	Korcy
Kozłowi Jakubowi in vim gratitudinis, co zboże [^d o wóz ^d] kupił	4	
Wysiano ćwiertnię	1	2
Konie cztery razy były w Krakowie po różne drobiazgi. Wzięto dla nich	8	
Inny owies skarmiono pod bytność różnych gości, którzy wizytowali ciało nieboszczykowskie przez niedziel trzy i podczas pogrzebu	20	2
Owsa wszystkiego	33	2
Przedaż tego zboża		
Żyta Koziel kupił	54	
Pszenice tenże Koziel	32	2
P. Krokowski pszenice	10	2
Jęczmienia Koziel kupił	21	

k. 5r

Wszystkiego tego zboża, tak tego, co na rozchód wyszło, jako i przedanego, znajduje się	Ćwiertni	Korcy	Ćwierci
Żyta	61	1	1
Pszenice	45	1	
Jęczmienia	31	1	1
Grochu	4	2	3 $\frac{2}{3}$
Owsa	33	2	
Restat apud dominos executores			
Żyta ćwiertni	6	1	1
Pszenice	4		
Jęczmienia		2	
Grochu pół ćwierci			

Ex granario vero, quot mensuras cuiuslibet in suo genere grano et semine frumenti perceperint, præfati domini executores registis non deduxerunt, sed omnia frumenta, tam hæc quæ in granario asservata et extriturata fuerant, quam quæ in manipulis perceperunt et extriturari curarunt simul divididisse actor asservit.

Tandem alius supellectilis dispositionem considerando, eandem taliter distributam reperimus.

Krzyżek kowalewski w pięć czerwonych złotych p. Szulcowej cessit.

Łańcuszek złoty w grochowe ziarna dziesięć czerwonych złotych eidem.

Łyżek srebrnych trzy eidem

Łyżek srebrnych na monstracyją do Raławic nro 6

Guzików srebrnych drobnych od żupana dwanaście cesserunt panu Michałowi, rodzonemu nieboszczyka

Suknia francuskiego sukna slamami¹⁰⁰ podszyta lisiemi rndo Rudzki legata, eidem cessit.

k. 5v

Suknia sukienna francuskiego sukna rysia, dobrze zażywana. Rysie pod nią szwedzkie, już dobrze starte, pannie Magdalenie Wolfowiczownie, siostrze nieboszczyka

Suknia terklasowa¹⁰¹ stara, dobrze wytarta i popielicami wytartymi podszyta, rndo Joanni Wolfowicz, fratri testatoris cessit.

Suknia sukienna wilkami podszyta eidem

Czapka o dwóch ogonkach stara eidem

Suknia zwierzchnia kamlotowa¹⁰², dobrze zażywana, rndo Cyryllo¹⁰³ pro missis.

Półmisków dwanaście, talerzy cynowych dwanaście, p. Szulcowej

Kobiercy para niewiele zażywanych jegomości ks. Dziulińskiego, testamento legowane cesserunt.

Kobierców starych bardzo para rndo Cyryllo¹⁰⁴ pro missis.

Kilim¹⁰⁵ jeden rndo Rubiszowski pro missis.

Drugi p. Michałowi, bratu nieboszczyka.

¹⁰⁰ Tu wyprawione futro z boków lisich.

¹⁰¹ Terklas to wełniana tkanina używana wówczas w Małopolsce.

¹⁰² Kamlot to tkanina z angory lub wełny.

¹⁰³ Zob. przypis 82.

¹⁰⁴ Zob. przypis 82.

¹⁰⁵ Wzorzysty kawałek tkaniny do dekoracji ścian i podłóg, także nakrycie łóżka lub stołu.

¹⁰⁶ Musulbas to tkanina bawełniana służąca przede wszystkim do podszycia płaszczy i namiotów.

Koldra półjedwabna, musułbasem granatowym podszyta¹⁰⁶ z frandzlą jedwabną, błękitną panie Magdalenie, siostrze nieboszczyka
 Miednica mosiężna do umywania, wanienska miedziana p. Szulcowej
 Fajerka mosiężna dziurawa kościołowi raclawskiemu
 Opus Antonii, alias regestrum ab initio orbis rerum conscriptarum¹⁰⁷, jmci ks. kustoszowi miechowskiemu testamento legatum
 Explanatio decalogi Makowskiego¹⁰⁸ rndo Cyryllo do Miechowa¹⁰⁹ testamento ordinatum
 Archontologia cosmica Ludovici Gotfredi¹¹⁰ illustri Arwedikowicz
 Dzieło zbawienia ludzkiego Antonii Stefanowicz¹¹¹ rndo Cyryllo¹¹²
 Orator polityczny¹¹³ eidem
 Fabri partes duæ æstiva et hiemalis¹¹⁴ eidem pro missis¹¹⁵
 Opatovius¹¹⁶ stante vita darowany jegomości ks. Staszewskiemu
 Praxis episcopalis Pauli Piaseccii¹¹⁷ jegomości Podgórskiemu, professori

k. 6r

Hortus pastorum¹¹⁸ odkazany jegomości ks. Walkowiczowi cessit
 Breviarium¹¹⁹ in folio pro missis
 Quatuor partes breviarii in octavo [nonnulli] stare et diurnale¹²⁰ in octavo minimo pro missis
 rndo parochu Małoszowiensi¹²¹.

¹⁰⁷ Jedno z licznych wydań *Chronicorum opus* Antonina Pierozzi (1389–1459); USTC, m.in. nr 142434; Borowski A. 1995, kol. 670.

¹⁰⁸ Szymon Makowski, *Explanatio decalogi* (Cracoviæ 1682); zob. Ozorowski E. 1982a.

¹⁰⁹ Zob. przypisy 75 i 82.

¹¹⁰ Pierre d'Avity (oraz w niektórych edycjach także Johann Ludwig Gottfried i Matthæus Merian), *Archontologia cosmica sive imperiorum, regnorum, principatum, rerumque publicarum omnium per totum Terrarum Orbem* (Frankfurt am Main 1628 oraz liczne późniejsze wydania); USTC, nr 2007493; WorldCat, https://www.worldcat.org/search?qt=worldcat_org_all&q=Archontologia+cosmica (dostęp 16.04.2022).

¹¹¹ Antoni Stefanowicz, *Dzieło zbawienia ludzkiego wystawione* (Kraków 1678); Estreicher K. 1933, s. 270. Jest to zbiór kazań tematycznych, zaś jego autor był bernardynem związanym z Kalwarią Zebrzydowską i Krakowem; Drob J. 1998, s. 332–333.

¹¹² Zob. przypis 82.

¹¹³ Kazimierz Jan Wojsznarowicz, *Orator polityczny weselnym i pogrzebowym służący aktom* (Wilno 1644, Kraków 1648); Estreicher K. 1939, s. 228–229.

¹¹⁴ Mathias Faber SI, *Opus concionum tripartitum*, Tomus II, *Pars æstivalis, Pars hyemalis* (Antwerpia 1650); Emödi A. 2008, nr 369, 370. Bardzo popularne zbiory kazań tego autora publikowane były w różnych miastach Europy i latach XVII w. (począwszy od 1631 r.); USTC, nr 2102036. Tylko wskazana tu edycja odpowiada jednak opisowi źródła.

¹¹⁵ Zapewne *Auctarium operis concionum tripartiti, adiectum ab eiusdem operis* [—] *P. I. de Dominicis* (Antwerpia 1664); P. II, *quæ est de Sanctis* (Antwerpia 1663); Emödi A. 2008, nr 352, 353.

¹¹⁶ Adam z Opatowa (1574–1647), teolog i rektor Akademii Krakowskiej; prawdopodobnie mowa tu o jednej z wersji żywota Jana Kantego; Estreicher K. 1910, s. 369–370; Krukowski J. 1999; Kasjaniuk E. 2010.

¹¹⁷ Często wznawiany w różnych europejskich typografiach potydencki podręcznik biskupów Pawła Piaseckiego — *Praxis episcopalis ea quæ officium, et potestatem episcopi concernunt continens*. [—] (Venezia 1611 i kolejne edycje); WorldCat https://www.worldcat.org/search?q=Piasecki+Praxis+episcopalis&fq=&dblist=638&start=11&qt=page_number_link (dostęp 16.04.2022); USTC, nr 4027919 i wg indeksu; Zych S. 2011.

¹¹⁸ Egzemplarz jednej z licznych edycji podręcznika pastoralnego *Hortus pastorum, in quo continetur omnis doctrina fidei et morum* (Köln 1604 i kolejne), którego autor to Jacques Marchant (Jacobus Marchantius); USTC, nr 2141671 i według indeksu; WorldCat <https://www.worldcat.org/title/hortus-pastorum-in-quo-continetur-omnis-doctrina-fidei-et-morum/oclc/636273650/editions?referer=di&editionsView=true> (dostęp 16.04.2022).

¹¹⁹ Zapewne egzemplarz jednej z licznych edycji brewiarza rzymskiego.

¹²⁰ Diurnale to brewiarz częściowy, zawierający tylko tzw. godziny kanoniczne dzienne.

¹²¹ Proboszcz w sąsiadującym z Raclawicami Małoszowie, nieopodal Skalbmierza, to zm. w 1702 r. Maciej Wierzbicki; Wiśniewski J. 1927, s. 191; Szczepaniak J. 2008b, s. 85.

¹²² Rodzaj uprząży.

Bartnicki krowa jedna, druga zdechła.
 Kościołowi raclawskiemu do inwentarza krów dwie
 Na Zwierzynie[c] wołów para. Owiec dziewięć, dziesiąty baran Bartnicki[emu^a]
 Owiec pięć Bartnickiemu, owiec pięć pannie Szulcównie
 Kur dwadzieścia na potrzebę domową
 Gęsi cztery rndo Walentino pro obligationibus
 Kolasa mała na parę koni, stara i zła, rndo Rudzki
 Kolasa francuska bez nakrycia, stara p. Szulcowej
 Sani wielkich dwoje i sanki na parę koni, białe w Raclawicach zostały.
 Siodełko rndo Rubiszowski pro labore
 Koń gniady krakowski, klacz gniada, słachciąnka P. Szulcowej
 Koń gniady stwórciel Bartnickiemu
 Klacz gniada robotna do Dzierżny należy
 Półszorków¹²² mosiężnych i z lecami¹²³ para nro I p. Szulcowej
 Residuitatem vero istius supellectilis penes dominos executores exstare adinvenimus videlicet
 Zielnik in folio jmcj panu Bryknerowi naznaczony
 Homiliae in evangelia dominicalia Henricii Helmesii in folio¹²⁴
 Director confessoriorum seu Bartholdus¹²⁵
 Thomæ Thamburyni opuscula¹²⁶
 Catechismi Romani Andreae Fabricii¹²⁷
 Tyrocinium Artis pœnitentiariae¹²⁸
 Processus iuridiciarius Janidłowski¹²⁹
 e Decas quæstionum Andreae Lipski¹³⁰

¹²³ To jest z cugłami.

¹²⁴ Heinrich Helm, *Homiliae in evangelia dominicalia, ab adventu domini usque ad festum ss. Trinitatis* (Köln 1550; USTC, nr 664017) oraz inne liczne wydania szesnastowieczne; WorldCat https://www.worldcat.org/search?q=Homiliae+in+evangelia+dominicalia%2C+ab+adventu+domini+usque+ad+festum&fq=&dblist=638&start=11&q=next_page (dostęp 18.04.2022). Autor to członek zakonu franciszkanów obserwantów, kaznodzieja katedry w Kolonii i teolog kontrowersyjny; Clasen S. 1969.

¹²⁵ Bertin Bertaut, *Director confessoriorum in forma catechismi: complectens methodum novam, brevem et facilem confessiones excipiendi* (Dillingen 1650); USTC, nr 2103970.

¹²⁶ Tommaso Tamburini, *Opuscula tria de confessione. De communione. De sacrificio missae. Primum opusculum, idest methodus expeditæ confessionis prodit nunc tertio, sed locupletius* (Palermo 1649); USTC, nr 4018693. Autor (1591–1675) to sycylijski jezuita specjalizujący się w teologii moralnej; Tutino S. 2018, s. 153, 199, 253.

¹²⁷ Jedna z licznych edycji katechizmu rzymskiego opublikowanego w 1566 r.; zob. Osial W. 2013, s. 278–296. Andreas Fabricius, ur. 1520, był profesorem filozofii w Louvain. Jako wysłannik biskupa Augsburga przebywał w Rzymie za pontyfikatu Piusa IV, zm. 1581; McClintock and Strong Biblical Cyclopedia <https://www.biblecyclopedica.com/F/fabricius-andreas.html> (dostęp 20.04.2022); USTC, nr 1004452; WorldCat <https://www.worldcat.org/title/catechismus-romanus-ex-decreto-concilii-tridentini-pii-v-pontificis-maximi-iussu-primum-editus-nunc-vero-luculentis-quaestionibus-distinctus-brevibusque-annotatiunculis-elucidatus-studio-industria-andreae-fabricii-leodii/oclc/66329185> (dostęp 20.04.2022).

¹²⁸ Mikołaj Mościcki OP, *S. Artis pœnitentiariae tyrocinium* [—] (Cracoviæ 1625 i kolejne wydanie z 1631 r.); Estreicher K. 1908, s. 582–583. Autor (1559–1632) był moralistą i pisarzem ascetycznym związanym z klasztorem dominikańskim w Krakowie; Ozorowski E. 1982b.

¹²⁹ *Processus iudiciarius ad praxim fori spiritualis Regni Poloniae conscriptus* (Cracoviæ 1606 oraz 1619, 1643). Jakub Janidło (Janidłowski) z Bodzentyna (ok. 1570–1619), prawnik, kanonik nowosądecki, trzykrotny rektor Akademii Krakowskiej; Bieniarzówna J. 1989.

¹³⁰ Andrzej Lipski, *Decas questionum publicarum regni, in quibus ecclesiastica iura et immunitates ecclesiastici status elucidantur* (Cracoviæ 1616, kolejne wydanie w Gdańsku w 1647 r.); USTC, nr 2089960. Zmarły w 1631 r. Andrzej Lipski był kanonistą związanym z dworem Zygmunta III, a także od 1630 r. biskupem krakowskim; Pawluk T. 1976, s. 190.

Compendium sacerdotum Francisci Toleti¹³¹
 Arka testamentu Starowolskiego pars æstivalis
 Arki tejsze pars hiemalis¹³²
 Sanctuarium tegoż Starowolskiego¹³³

k. 6v

Kazanie pogrzebowe ks. Lorencyusza¹³⁴
 e Bonacinna in octavo¹³⁵

Ponewek¹³⁶ 2 złych małych, trzecia stara, dziurawa mniejsza. Kiwior¹³⁷ oliwkowy stary. Lich-
 tarzów mosiężnych nadłomanych nro 2. Alembik¹³⁸ z rurką jedną i z pokrywką, i z rurniczką
 dziurawy. Dzierzek do robienia chleba nro 2, Ceber nro 1. Konwi nro 2. Luszów¹³⁹ nro 1. Cebrzyk
 szeroki do zlewania piwa nro 1. Siekacz¹⁴⁰ nro 1. Kopców¹⁴¹ nro 2. Maśniczka do robienia
 masła nro 1. Tarko nro 1. Tarło nro 1. Latarnia szybiana¹⁴² nro 1. Masłownica z wałkiem. Kor-
 panki do kapusty¹⁴³. Wóz stary o półczwartu¹⁴⁴ kołach. Sanki malowane na parę koni, drugie na
 jednego konia. Pługów no. 2. Lemieszów no. 2. Trzoseł¹⁴⁵ nro 2. Styk¹⁴⁶ no. 1. Jarzma¹⁴⁷ oko-
 wane nro 2. Bron nro 2. Kołek płużnych par nro 2. Radło okowane nro 1. Drabin siennych par
 nro 2. Drabinek małych do wozów par nro 2. In[hayid] bez kołców nro 1. Siekiera jedna, druga
 mniejsza. Piła do drew jedna. Lina jedna. Skrzynka do rzezania sieczki jedna i kosa do niej
 jedna. Trawna kosa jedna. Sierpy nro 2. Półszorków¹⁴⁸ czarnych złych para jedna. Druga para
 złych bardzo półszorków. Naszejników rzemiennych para jedna. Sli na konie z obtadrami nie-
 dobrych trzy¹⁴⁹. Kantarów¹⁵⁰ 4. Ryngowy¹⁵¹ nro 2.

¹³¹ *Compendium summe cardinalis Toleti auctore r.p.d. Genesio Minucio Florentino* [—] (Venezia 1604).
 Być może chodzi tu jednak o tego autora *Summæ de instructione sacerdotum libri vii* [—] (Milano 1599); USTC,
 nr 4032756, 859250. Francisco de Toledo SI (1532–1596) to hiszpański kardynał, egzegeta, filozof i teolog; Figiel
 J. 2013.

¹³² S. Starowolski, *Arka testamentu zawierająca w sobie kazania niedzielne całego roku na dwie części
 rozdzielone, z których pierwsza część pars hyemalis jest rzeczona* [—] (Kraków 1645 [1648]); *Część wtóra, pars
 æstivalis rzeczona* (Kraków 1649); Estreicher K. 1933, s. 187–188; Hernas C. 1976, s. 354–365; Biedrzycka A.,
 Tazbir J. 2003–2004.

¹³³ *Świątnica Pańska zamykająca w sobie kazania na uroczystości świąt całego roku* (Kraków 1645 oraz
 tamże 1682); Estreicher K. 1933, s. 210.

¹³⁴ Nie odnotował takiego druku Karol Estreicher, ani też Marek Skwara (Skwara M. 2009).

¹³⁵ Martino Bonacina (1585–1631) z diecezji mediolańskiej był tytularnym biskupem Utica, pomocniczym
 biskupem praskim, autorem licznych prac z zakresu kanonistyki, teologii moralnej i sakramentologii; Hierarchia
 Catholica. 1935, s. 355; USTC, wg indeksu; PRDL https://www.prdl.org/author_view.php?a_id=7260 (dostęp
 22.04.2022). Nie sposób stwierdzić więc, które z jego dzieł było częścią opisywanej biblioteki.

¹³⁶ Najpewniej „panewka”, naczynie kuchenne.

¹³⁷ Stożkowa czapka z filcu turecka i tatarska.

¹³⁸ Naczynie służące do destylacji.

¹³⁹ Być może luśnia, drażek podtrzymujący drabinę wozu.

¹⁴⁰ Narzędzie do cięcia o różnym przeznaczeniu.

¹⁴¹ W określonym przez źródło kontekście znaczenie tego wyrazu pozostaje niejasne; rodzaj naczynia?

¹⁴² Niejasne.

¹⁴³ W tym kontekście zapewne skrzynki. Korbanka to także pochwa na oselkę do ostrzenia kosy, ale taki
 desygnat należy tu odrzucić.

¹⁴⁴ To jest o trzech i pół kołach.

¹⁴⁵ Trzosły to rękojeść pługa.

¹⁴⁶ Kij osadzony w żelazo do zgarniania ziemi z lemiesza.

¹⁴⁷ Prymitywna uprzęż bydła roboczego.

¹⁴⁸ Rodzaj uprzęży.

¹⁴⁹ Szła, szleja, to rodzaj uprzęży.

¹⁵⁰ Kantar to jednostka wagi; odważniki?

¹⁵¹ Zob. przypis 142.

Post cuius inventarii tum et regestrorum de perceptis et expensis verificationem cum quietationibus per actorem in iudicio nostro commissoriali productis, eosdem prædictos dominos exectores in massa de universis rebus, in quacunq̃ materia existentibus percepisse, calculavimus summam duorum millium centum nonaginta quatuor florenorum Poloncialium, grossorum viginti, expendisse vero summam duorum millium trecentorum viginti quinque florenorum poloncialium, grossorum octodecim et solidorum duorum, et adhuc ipisis deberi ultra perceptam massam expositam summam centum triginta florenorum.

^a Wyraz *abrewiowany*; ^b *Tak org.*; ^c *Autor dodał kolumnę zatytułowaną „miar”, ale jest ona pusta*; ^d *Odczyt wątpliwy*; ^e *Znak krzyża*

Adres Autora:

Prof. dr hab. Waldemar Kowalski

Wydział Humanistyczny, Instytut Historii

Uniwersytet Jana Kochanowskiego

ul. Uniwersytecka 17

25-406 Kielce

waldemar.kowalski@ujk.edu.pl

© <https://orcid.org/0000-0003-1692-338X>

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

AGAD [Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie], ASK [Archiwum Skarbu Koronnego], dział I, sygn. 68.

AKKKr [Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej], Inwentarze majątkowe różnych osób, sygn. Inv. P 21.

AKMKr [Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie], A Off [Acta officialia], sygn. 162.

AKMKr [Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie], AV [Acta visitationis], sygn. 23.

AKMKr [Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie], L Ord [Libri ordinationum], sygn. 5.

BJ [Biblioteka Jagiellońska], rkps 69.

Źródła i opracowania publikowane

Bednarczyk Grzegorz. 2017. *Nieistniejące kościoły Krakowa*, [Kraków] <https://issuu.com/grzegorzbednarczyk/docs/nieistniejace> (dostęp 13.04.2022).

Biedrzycka Agnieszka, Tazbir Janusz. 2003–2004. *Szymon Starowolski, ok. 1588–1656*, [w:] *Internetowy polski słownik biograficzny*, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/szymon-starowolski-ur-ok-1588-zm-1656-pisarz-kanonik-krakowski> (dostęp 21.04.2022).

Bieniarzówna Janina. 1989. *Ksiądz Jakub Janidło — wybitny przedstawiciel profesury krakowskiej XVII stulecia*, „Folia Historica Cracoviensia”, t. 1, s. 7–32.

Biskup Radosław. 2010. *Inwentarz pośmiertny oficjła i kanonika sambijskiego Andrzeja Brachwagena z 1517 roku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LVIII, nr 2, s. 231–236.

Bogdziewicz Henryk. 2011. *Pijarzy*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. XV: *Pastoralna psychologia–Porphyreon*, red. E. Gigilewicz, Lublin, kol. 571–576.

Bogucka Maria. 2008. *Człowiek i świat. Studia z dziejów kultury i mentalności XV–XVIII w.*, Warszawa.

Bogucka Maria. 2016. *Kultura Sarmatyzmu w Polsce XVI–XVIII wieku*, Warszawa.

Borkowska Urszula. 1975. *Hagiografia polska (wiek XVI–XVIII)*, [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, red. M. Rechowicz, t. II, *Od Odrodzenia do Oświecenia*, cz. I, *Teologia humanistyczna*, Lublin, s. 471–503.

Borowski Antoni. 1995. *Antonin Pierozzi*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. I: *A i Ω–Baptyści*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin, kol. 670–671.

- Bystron Jan Stanisław. 1976. *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce. Wiek XVI–XVIII*, t. 2, Warszawa. *Chronologia polska*. 1957. oprac. zespół, red. B. Włodarski, Warszawa.
- Chrościcki Juliusz Antoni. 1974. *Pompa funebris. Z dziejów kultury staropolskiej*, Warszawa.
- Clasen Sophronius. 1969. *Helm, Heinrich*, [w:] *Neue Deutsche Biographie*, vol. 8, Berlin, s. 491; <https://www.deutsche-biographie.de/pnd100975364.html#ndbcontent> (dostęp 18.04.2022).
- Drob Janusz. 1998. *Drukowane kazania franciszkańskie w XVI i XVII wieku. Próba postawienia problemu*, [w:] *Franciszkanie w Polsce XVI–XVIII wieku*, cz. 1, Zakony franciszkańskie w Polsce, red. J. Kłoczowski, t. 2, red. H. Gapski, C.S. Napiórkowski, Niepokalanów, s. 320–338.
- Dumanowski Jarosław. 2006. *Świat rzeczy szlachty wielkopolskiej w XVIII wieku*, Toruń.
- Dunin-Wąsowicz Anna. 1994. *Pomiary gruntu w Koronie w XVI–XVIII wieku. Próba ustalenia wielkości ról chłopskich na ziemiach polskich*, Warszawa.
- Emödi András. 2008. *A Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár régi állományá: 2., XVII. századi nyomatványok: katalógus*. A Kárpát-medence magyar könyvtárainak régi könyvei 2, Budapest–Nagyvárad.
- Estreicher Karol. 1908. *Bibliografia polska*, t. XXII: *M–My*, Kraków.
- Estreicher Karol. 1910. *Bibliografia polska Karola Estreichera*, t. XXIII: *N–O*, wyd. S. Estreicher, Kraków.
- Estreicher Karol. 1933. *Bibliografia polska Karola Estreichera*, t. XXIX: *Sok–St*, wyd. S. Estreicher, Kraków.
- Estreicher Karol. 1939. *Bibliografia polska Karola Estreichera*, t. XXXIII: *Wil–Y*, wyd. S. Estreicher, Kraków.
- Figiel Józef. 2013. *Toledo Francisco de*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. XIX: *Szczepkowski–Użhorodzka Unia*, red. E. Gigilewicz, Lublin, kol. 832.
- Follprecht Kamila. 2001. *Właściciele nieruchomości w Krakowie w 1655 roku*, Biblioteka Krakowska, nr 142, Kraków.
- Główka Dariusz. 1991. *Gospodarka w dobrach plebańskich na Mazowszu w XVI–XVIII wieku*, Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej, t. LXIII, Warszawa.
- Główka Dariusz. 1997. *Podstawy prawne testamentów i inwentarzy pośmiertnych duchowieństwa katolickiego w Polsce w epoce potrydenckiej*, [w:] *Studia z archeologii i historii*, *Archæologia Historica Polona*, t. 5, red. J. Olczak, Toruń, s. 203–210.
- Główka Dariusz. 2004. *Majątek osobisty duchowieństwa katolickiego w Koronie w XVII i XVIII wieku*, Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej, t. 70, Warszawa.
- Główka Dariusz. 2010. *Między prawem i konwencją a osobistą refleksją. Ze studiów nad testamentami duchowieństwa diecezji plockiej w XVII i XVIII w.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LVIII, nr 2, s. 261–268.
- Główka Dariusz. 2012. *Dyspozycje pogrzebowe duchowieństwa plockiego w XVII i XVIII wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LX, nr 2, s. 249–256.
- Hemperek Piotr. 1974. *Oficjalat okręgowy w Lublinie XV–XVIII w. Studium z dziejów organizacji i kompetencji sądownictwa kościelnego*, Lublin.
- Hernas Czesław. 1976. *Barok*, Warszawa.
- Hierarchia Catholica. 1935. *Hierarchia Catholica medii et recentioris avi*, vol. iv, [ed.] P. Gauchat, Monasterii.
- Instrukcja. 1953. *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych: od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław; <http://mikmach.hg.pl/zrodla2/lepszy.html> (dostęp 20–30.04.2022).
- Kaczor-Scheitler Katarzyna. 2016. *O ideach i wartościach chrześcijańskich w świetle Pobudek do zakonnego życia Teresy Petrycówny*, [w:] *Chrześcijańska kultura, myśl i edukacja*, red. B. Bogołębska, M. Worsowicz, Łódź, s. 81–99.
- Kamler Marcin. 1971. *Areal folwarku szlacheckiego w Wielkopolsce Wschodniej 1580–1655*, „Przegląd Historyczny”, t. LXII, z. 2, s. 177–196.
- Karpiński Andrzej. 2000. *W walce z niewidzialnym wrogiem. Epidemie chorób zakaźnych w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku i ich następstwa demograficzne, społeczno-ekonomiczne i polityczne*, Warszawa.
- Kasjaniuk Elżbieta. 2010. *Opatowski Adam*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. XIV: *Nouet–Pastoralis Officii*, red. E. Gigilewicz, Lublin, kol. 613–614.

- Klonder Andrzej. 2011. *Koszty pogrzebu w testamentach oraz inwentarzach pośmiertnych mieszczan w dawnej Rzeczypospolitej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LIX, nr 3–4, s. 415–422.
- Kłoczowski Jerzy. 2008. *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej Obojga (Wielu) Narodów*, Studia nad historią dominikanów w Polsce, t. 5, Poznań.
- Knapiek Elżbieta. 2010. *Akta oficjalatu i wikariatu generalnego krakowskiego do połowy XVI wieku*, Polska Akademia Umiejętności, Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego, t. 110, Kraków.
- Koczerska Maria. 2001. *Testament kanonika tarnowskiego i plebana Wszystkich Świętych w Krakowie*, [w:] *Ludzie, Kościół, wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej (średniowiecze — wczesna epoka nowożytna)*, red. W. Iwańczak, S.K. Kuczyński, Warszawa, s. 237–254.
- Komorowski Waldemar. 2000. *Kamienica Pod Murzynami*, [w:] *Encyklopedia Krakowa*, red. A.H. Stachowski i in., Warszawa–Kraków, s. 373.
- Kowalski Piotr. 2000. *Theatrum świata wszystkiego i poćwiły gospodarz. O wizji świata pewnego siedemnastowiecznego pisarza ziemiańskiego*, Kraków.
- Kowalski Waldemar. 1998. *Uposażenie parafii archidiaconatu sandomierskiego w XV–XVIII wieku*, Prace Instytutu Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, nr 9, Kielce.
- Kowalski Waldemar. 2000. *Ks. Mateusz Sowicki, pleban — gospodarz w Niekrasowie drugiej połowy XVIII w.*, „Nasza Przeszłość”, t. XCIII, s. 379–397.
- Kowalski Waldemar. 2014. *Wielka imigracja. Szkoci w Krakowie i Małopolsce w XVI–pierwszej połowie XVII wieku*, Kielce.
- Kracik Jan. 1977. *Zasoby Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie*, „Analecta Cracoviensia”, t. 9, 1977, s. 471–493.
- Kracik Jan. 1991. *Pokonać czarną śmierć. Staropolskie postawy wobec zarazy*, Kraków.
- Kracik Jan. 2011. *Prawie wielebni*, Kraków.
- Kramarska-Anyszek Krystyna. 1977. *Dzieje klasztoru PP. Norbertanek w Krakowie na Zwierzyńcu do roku 1840*, „Nasza Przeszłość”, t. XLVII, s. 5–169.
- Krasnowolska Maria. 1976. *Z dziejów budowy zespołu augustiańskiego*, „Rocznik Krakowski”, t. XLVII, s. 23–44.
- Krukowski Jan. 1993. *Święcenia duchowne kierowników krakowskich szkół parafialnych w XVII wieku*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”, z. 153, Prace z Historii Oświaty i Wychowania, nr 3, s. 29–55.
- Krukowski Jan. 1999. *Nie jeden ale dwóch Adamów z Opatowa w Uniwersytecie Krakowskim w pierwszej połowie XVII wieku*, „Nasza Przeszłość”, t. XCII, s. 481–484.
- Krukowski Józef. 1995. *Annus gratiae*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. I: A i Ω–Baptyści, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin, kol. 634.
- Kumor Bolesław Stanisław. 1998. *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, red. J. Urban, t. 1, Kraków.
- Litak Stanisław. 1996. *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne, Wspólnoty religijne i narodowe w Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVIII wieku*, t. 1, red. S. Litak, Lublin.
- Lustracja. 2005. *Lustracja województwa krakowskiego 1659–1664*, cz. 1, wyd. A. Falniowska-Gradowska, F. Leśniak, Lustracje dóbr królewskich XVI–XVIII wieku. Małopolska, Warszawa.
- Miodunka Piotr. 2016. *Krakowskie ceny zbóż a ruch urodzeń w parafiach na południe od Krakowa od XVII do XVIII wieku*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, t. 38, nr 4, s. 7–35.
- Muszyńska Jadwiga. 1991. *Gospodarstwo chłopskie w starostwie sandomierskim 1510–1663*, Kielce.
- Noga Zdzisław. 2008. *Urzednicy miejscy Krakowa, Cz. 2: 1500–1794*, Spisy Urzędników Miejskich z Obszaru Dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego, t. III: Małopolska, z. 1: Kraków, Kraków.
- Osiał Wojciech. 2013. *Historia katechizmu. Geneza i rozwój katechizmu w Kościele katolickim od I do XVI wieku*, Warszawa.

- Ozorowski Edward. 1982a. *Makowski (Machowski, Makoski) Szymon Stanisław*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H.E. Wyczawski, t. 3, Warszawa, s. 42–44.
- Ozorowski Edward. 1982b. *Mikołaj z Mościsk*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H.E. Wyczawski, t. 3, Warszawa, s. 118–120.
- Pawluk Tadeusz. 1976. *Z zagadnień kanonistyki polskiej*, „Prawo Kanoniczne”, t. 19, nr 3/4, s. 153–230.
- Pęćkowski Zbigniew. 2019. *Życie wewnętrzne i działalność bożogrobców miechowskich*, Miechów.
- Pielas Jacek. 2010. *Dwórki szlachty powiatu opoczyńskiego w XVII–XVIII wieku w opisie inwentarzy dóbr ziemskich*, [w:] *Z życia codziennego szlachty i ziemiaństwa między Wisłą a Pilicą w XVI–XX wieku*. *Studia*, red. J. Gapys, M. Nowak, J. Pielas, Kielce, s. 33–52.
- Pielas Jacek. 2013. *Podziały majątkowe szlachty koronnej w XVII wieku*, Kielce.
- Pielas Jacek. 2019. *Wyposażenie i wystrój wnętrz siedzib szlachty sandomierskiej w XVII i pierwszej połowie XVIII wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LXVII, nr 1, s. 55–72.
- Piwowarczyk Elżbieta. 2000. *Dzieje kościoła Mariackiego (XIII–XVI w.)*, Kraków.
- Rejestr poborowy. 1959. *Rejestr poborowy województwa krakowskiego z roku 1680 wraz z aneksem miast według rejestru z roku 1655*, oprac. E. Trzyna, S. Żyga, red. S. Ingłot, Archiwum Historyczne, t. 2, Wrocław.
- Schenk Waław. 1995. *Dni kwartalne*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. III: *Cenzor–Dobszewicz*, red. R. Łukaszuk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin, kol. 1363.
- Skwara Marek. 2009. *Polskie drukowane oracje pogrzebowe XVII wieku*. *Bibliografia*, Gdańsk.
- Słowiński Jan. 1992. *Rozwój pisma łacińskiego w Polsce XVI–XVIII wieku*. *Studium paleograficzne*, Lublin.
- Stabrawa Anna. 2000. *Apteki*, [w:] *Encyklopedia Krakowa*, red. A.H. Stachowski i in., Warszawa–Kraków, s. 16–17.
- Stabrawa Anna. 2007. *Z dziejów dwóch aptek Bryknerów i Soldadnich, serwitatorów królewskich w Krakowie, przy ul. Szczepańskiej 5 i przy Rynku Głównym 44 B w XVII i XVIII wieku (do 1773 r.)*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, t. 13, s. 69–110.
- Statuta. 1849. *Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, ed. J. Muczkowski, Cracoviae.
- Szczepaniak Jan. 2008a. *Spis prałatów i kanoników kapituły katedralnej oraz kapituł kolegiackich diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków.
- Szczepaniak Jan. 2008b. *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków.
- Szymański Józef. 1983. *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa.
- Szymczak Alicja, Szymczak Jan. 2004. *Legaty testamentowe kanonika krakowskiego Adama z Będkowa z 1451 roku dla rodziny*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis”, t. 21, *Studia Historica*, nr III, s. 421–429.
- Śmigiel Kazimierz. 2013. *Szembek Stanisław*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. XIX: *Szczepkowski–Użhorodzka unia*, red. E. Gigilewicz, Lublin, kol. 35–36.
- Tazbir Janusz. 1986. *Świat panów Pasków. Eseje i studia*, Łódź.
- Tomaszewski Edward. 1934. *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów.
- Turnau Irena. 1999. *Słownik ubiorów. Tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w.*, Warszawa.
- Tutino Stefania. 2018. *Uncertainty in Post-Reformation Catholicism: A History of Probabilism*, Oxford.
- Urban Waław. 1992. *Więś a plebania, czyli notatnik plebana z Gdowa z lat 1597–1604*, „Przegląd Historyczny”, t. LXXXIII, z. 1, s. 93–104.
- Urban Waław. 1994. *Lux in tenebris lucet, czyli proboszczowie zebrzydowiccy w dobie panegiryzmu*, „Rocznik Komisji Historycznoliterackiej”, t. XXIX–XXX (1992–1993), s. 3–13.
- Urban Waław. 2000. *Testament renesansowego plebana ks. Jana Podlodowskiego z 1568 roku*, „Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXV, z. 3–4, s. 100–105.
- Wanat Benignus Józef. 1979. *Zakon karmelitów bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605–1975*, Kraków.
- Wiśniewski Jan. 1917. *Dekanat miechowski*, Radom.

- Wiśniewski Jan. 1927. *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w pińczowskiem, skalbmierskiem i wiślickiem*, Mariówka Opoczyńska.
- Witkowska Aleksandra, Nastalska Joanna. 2007. *Staropolskie piśmiennictwo hagiograficzne*, t. 2, *Bibliografia hagiografii staropolskiej*, Lublin.
- Województwo. 2008. *Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, Cz. 2, *Komentarz, indeksy*, red. H. Rutkowski, oprac. [zespół], Atlas historyczny Polski. Mapy szczegółowe XVI wieku, 1, Warszawa.
- Wójcik Walenty. 1956. *Organizacja i działalność okręgowego oficjalu sandomierskiego w latach 1682–1685*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, t. III, z. 1, s. 257–284.
- Wójcik Walenty. 1987. *Organizacja i działalność oficjalu okręgowego w Kielcach w latach 1635–1681*, „Prawo Kanoniczne”, t. XXX, nr 1–2, s. 121–141.
- Wróbel Elżbieta Elena. 2010. *Kościółowi mojemu jako ukochanej oblubienicy mojej. Wybór testamentów duchownych małopolskich z XVII wieku*, Kraków.
- Wróbel Elżbieta Elena. 2015. *Istotne pytania związane z edycją testamentów duchownych okresu staropolskiego*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LXIII, nr 4, s. 577–584.
- Wyczawski Hieronim Eugeniusz. 1957. *Biskup Piotr Gembycki 1585–1657*, Kraków.
- Wyczawski Hieronim Eugeniusz. 1989. *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, Kalwaria Zebrzydowska.
- Wyżga Mateusz. 2019. *Homo movens. Mobilność chłopów w mikroregionie krakowskim w XVI–XVIII wieku*, Prace Monograficzne, 898, Kraków.
- Ziemann Eugeniusz. 2013. *Trynitarze*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. XIX: *Szczepkowski–Użhorodzka unia*, red. E. Gigilewicz, Lublin, kol. 1093–1094.
- Zych Sławomir. 2011. *Piasecki Paweł*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. XV: *Pastoralna psychologia–Porphyreon*, red. E. Gigilewicz, Lublin, kol. 440.
- Żabiński Zbigniew. 1981. *Systemy pieniężne na ziemiach polskich*, Wrocław.

Opracowania niepublikowane

- Perzanowska Agnieszka. 2003. „Inwentarze majątkowe różnych osób. Inwentarz archiwalny”, Kraków, mps w AKKKr.

Bazy on-line

- McClintock and Strong Biblical Cyclopedia* <https://www.biblicalcyclopedia.com/F/fabricius-andreas.html> (dostęp 20.04.2022).
- PRDL [The Post-Reformation Digital Library] <https://www.prdl.org/> (dostęp 22.04.2022).
- USTC [Universal Short Title Catalogue], nr: 142434, 664017, 859250, 1004452; 20007493; 2089960; 2102036, 2103970; 2141671, 4018693, 4027919, 4032756; <https://www.ustc.ac.uk> (dostęp 15–22.04.2022).
- WorldCat <https://www.worldcat.org/> (dostęp 16–20.04.2022).